

L'atenció a la infància: del passat al present

Per Ferran Casas, catedràtic de psicologia social. Institut de Recerca sobre Qualitat de Vida de la Universitat de Girona

Com que és massa difícil, almenys per a mi, resumir la història de la infància en tres pàgines, encara que només sigui de dues o tres dècades, he pensat de fer-ho com si fos un petit exercici, aix  s , molt de caire psicosocial. Parteixo d'una proposta, crec que podem llegir la història de l'atenció a la infància a Catalunya de les darreres tres dècades com un seguit d'intents de donar respostes a algunes preguntes bàsiques:

a) Quines són les formes "lògicament" més adequades d'atendre els problemes socials dels infants i adolescents?

b) Hi ha drets humans universals que són iguals per als infants i els adolescents que per als adults?

c) Com a societat, hem d'assumir responsabilitats col·lectivament vers TOTS els infants i adolescents que viuen a Catalunya?

Com hem d'atendre els problemes socials greus dels infants i adolescents de la nostra societat? Fins a la fi dels anys 70 del segle passat poques veus havien qüestionat mai l'ancestral paradigma de l'especialització. D'una banda, teniem infants i adolescents amb problemes greus psicosocials o sociofamiliars, fins al punt de considerar que la seva família no era capaç de superar-los. De l'altra, hi havia una única resposta social, que "lògicament" calia donar: treure'ls de la seva llar i portar-los a alguna macroinstituci  especialitzada.

El primer trencament d'aquesta inèrcia tradicional

va aparèixer a Catalunya el 1977, amb el projecte dels col·lectius infantils, al municipi de Barcelona, que va comportar el tancament de tres macroinstituci ns residencials i l'obertura de diverses instituci ns alternatives amb cabuda molt més reduïda.

Però va ser els anys 80, un cop arribades a Catalunya les transferències en matèria d'atenció social i protecció a la infància, que ens vam plantejar a fons un canvi de tot el model global de polítiques socials per a la infància.

Ens havien arribat, de cop, molts plantejaments innovadors, que ja s'havien implantat en altres països europeus, i, en menys d'una d cada, els i les professionals primer, i les administracions públiques després, ens vam convèncer pas a pas que calia transformar tota la xarxa de serveis socials fonamentada en el paradigma de l'especialització a una xarxa diferent, construïda sobre la base del paradigma de la normalització.

Va anar apareixent un nou consens majoritari, una nova "l gica": els infants i els adolescents amb problemes psicosocials o sociofamiliars NO han de ser tractats d'una manera "especialitzada", i molt menys tenir per aquesta raó una vida al marge de la societat, sinó que, en ser atesos pel sistema de protecció social, han de poder gaudir d'una vida quotidiana semblant, tant com sigui possible, a la de la majoria de tots els "altres" infants i adolescents de Catalunya.

Vam començar reformant les instituci ns residen-

“La Convenci3n dels Drets de la Inf3ncia aprovada per les Nacions Unides el 1989 va acabar de dissoldre tots els dubtes: els infants i adolescents fins i tot tenen drets civils, que inclouen els drets debatuts a la participaci3n social.”

cials per fer-les m3s petites i m3s semblants a una “fam3lia qualsevol”, per3 ben aviat vam veure que el que calia era reformar absolutament tota la xarxa de serveis, per disposar d’un ampli ventall de modalitats, amb capacitat per donar la resposta m3s normalitzada possible a cada necessitat. 3s aix3 que vam comen3ar a crear una gran diversitat de nous serveis: centres de dia, pretallers, serveis d’acolliment familiar, serveis de suport a les fam3lies, centres d’acollida, etc.

Que els infants i els adolescents amb dificultats psicosocials o sociofamiliars tenen drets est3 fora de tota discussi3n. Tamb3 sembla estar-ho el reconeixement que TOTS els infants i adolescents tenen DRETS HUMANS. La Convenci3n dels Drets de la Inf3ncia aprovada per les Nacions Unides el 1989 va acabar de dissoldre tots els dubtes: els infants i adolescents fins i tot tenen drets civils, que inclouen els drets debatuts a la participaci3n social. Ens arriba el paradigma dels drets, quan encara nom3s hem comen3at a implantar el paradigma de la normalitzaci3n.

Els canvis que s’oposen a les in3rcies tradicionals molt implantades inevitablement generen sempre resist3ncies. I aquest 3s el cas tant del nou sistema de protecci3n social per als infants com del reconeixement dels seus drets civils. Els canvis en les formes d’atenci3n social als infants no han estat pas una excepci3n: tamb3 han generat i generen for3a resist3ncies. Han anat apareixent successives resist3ncies al fet que als “menors” els puguin ser reconeguts determinats drets humans, iguals que els dels

Ferran Casas 3s catedr3tic de psicologia social (Facultat d’Educaci3n i Psicologia) i director de l’Institut de Recerca sobre Qualitat de Vida de la Universitat de Girona. Dirigeix el doctorat sobre psicologia i qualitat de vida de la mateixa universitat. 3s director de la revista *Intervenci3n Psicosocial* i autor de vuit llibres. Durant els darrers deu anys ha publicat m3s de trenta articles i cap3tols de llibre en angl3s, i m3s de setanta en castell3, catal3 i set idiomes m3s. Va ser durant quatre anys president del Comit3 d’Experts Coordinador del Projecte Pol3tiques d’Inf3ncia del Consell d’Europa; durant tres anys, director del Centre d’Estudis del Menor del Ministeri d’Afers Socials, i durant tres anys m3s director del Programa d’atenci3n a la inf3ncia en alt risc social de la Generalitat de Catalunya, aix3 com professor titular de psicologia social de la UB.

“majors”: els infants i els adolescents tenen dret a la llibertat de pensament? I a la llibertat d’expressi3n? I a la intimitat? I a participar en les decisions importants que afecten les seves vides? I a associar-se? I a organitzar l’entorn material de la resid3ncia en qu3 viuen, igual que ho farien a la seva fam3lia? La nostra societat est3 encara en proc3s d’intentar donar respostes 3mpliament consensuades a cada una d’aquestes preguntes. Igual que ho est3 per donar resposta a si una bufetada ha de ser considerada maltractament o no. Una cosa 3s que una llei ho prohibeixi (com ja fan els sistemes legals de 16 altres pa3sos europeus), i una altra 3s que una 3mplia majoria de ciutadans estigui d’acord amb l’esperit de la llei.

Aquests darrers anys no han faltat iniciatives per focalitzar els debats en els drets dels infants que han de ser diferents que els dels adults (com un infant de 3 anys pot tenir els mateixos drets a la participaci3n que un adult de 40?), m3s que centrar-los en els drets que han de ser iguals per a tots els 3ssers humans, que s3n molts. Ens resistim a parlar dels drets pels quals no hi pot haver discriminaci3n per ra3 d’edat, perquè no ens acaba d’agradar que aquells que volem veure com a diferents dels adults (els menors) haguem de recon3ixer que s3n “iguals” en moltes coses (com a 3ssers humans amb drets

L'ANÀLISI ■

humans universals). S'insisteix a parlar dels "deures" dels infants (que ningú no discuteix) en comptes dels drets civils dels infants (davant els quals hi ha moltes resistències adultes políticament poc correctes).

Però, en qualsevol cas, un avenç important en el reconeixement d'aquests drets és el fet que avui la immensa majoria de residències que acullen infants del sistema de protecció social tenen reglaments de règim intern que regulen la seva participació.

La paradoxa dels darrers 20 anys  s que la xarxa de serveis socials per a la infància ha canviat més del que sembla, però encara no ha canviat tot el que molts volíem, i en coherència amb els nous principis àmpliament acceptats per les ciències humanes i socials.

Possiblement tots els lectors han sentit parlar dels tres components de les actituds: cognitiu, afectiu i connatiu (el de les actuacions concretes). Les nostres actituds vers els infants també es poden reflexionar des d'aquestes tres vessants. Aquí, igual que arreu, primer seguim un procés complex per posar-nos d'acord (cognitivament) en unes idees o principis clau,

“Les anomenades polítiques de benestar social, en molts països, han anat evolucionant amb la mateixa l gica que el nostre desig majoritari d'una major qualitat de vida: volem unes polítiques socials que arribin a tots els ciutadans, que promoguin l'assoliment de tots els drets humans de tothom, no sols satisfent les necessitats més bàsiques, sinó fent també prevenció i promoció (de la salut, del benestar, de la qualitat de vida), bo i arribant proactivament a tothom.”

però després ens resistim (afectivament) a deixar de fer les coses com les hem fet tota la vida, bo i desplegant múltiples arguments. La conseq ncia o resultat (connativament) d'aix  és que de la teoria a la pr ctica observem un llarg camí, més llarg del que s'esperava, que pot durar força anys, i sovint no tenir un final clar.

Les anomenades polítiques de benestar social, en molts països, han anat evolucionant amb la mateixa l gica que el nostre desig majoritari d'una major qualitat de vida: volem unes polítiques socials que arribin a tots els ciutadans, que promoguin l'assoliment de tots els drets humans de tothom, no sols satisfent les necessitats més bàsiques, sinó fent també prevenció i promoció (de la salut, del benestar, de la qualitat de vida), bo i arribant proactivament a tothom, i, per tant, pensant no sols en els que "estan més malament" (els més exclosos socialment) a la nostra societat, sinó en tots els ciutadans i ciutadanes.

Però, quan "traduïm" aquests objectius a l'àmbit de la infància i l'adolescència apareixen nous dubtes: han d'haver-hi polítiques públiques per a TOTA la població infantil i adolescent? Cosa que equival a preguntar-se: tenim responsabilitats col·lectives amb tots els infants i adolescents que viuen a Catalunya, fins al punt de destinar-los m s pressupostos públics (diners que són de tothom)? Els infants i els adolescents no han de ser fonamentalment responsabilitat dels seus progenitors, de la seva família? Per què he de pagar jo impostos per contribuir a fer que altres famílies tinguin fills i els eduquin amb el suport dels serveis públics? Els infants i els adolescents, com a conjunt de població, els hem de considerar com el futur de la nostra societat? O els hem de considerar com a ciutadans també del present?

Possiblement la tercera pregunta formulada al començament, en relació amb el conjunt de la població infantil i adolescent que viu a Catalunya, és la que m s pesa en les nostres responsabilitats actuals, però també en les aspiracions socials vers el futur de tota la societat catalana, sense que aix  vulgui dir que les respostes a les altres dues preguntes es puguin donar per tancades. Q